

Салгыыта, Иннон ханын 1-кы стр. кэр.

[illegible]

Сэтгэвч уон биес сэтгэн аһараа өгүүтэр элээрбит; элээрбит Бостэк кыһыһылар кирибит аһрыа суолларыһын биерекэс кирири элээрбит аһыт түмүк суолуһан буолла. Бэры сүһүмүтүтэр олорон сору — муһу корбүт дьоммугар сүгүрүйүбүт. Бу түтүнн хайан да умһуктут суоҕа. Бу сиргэ үйүтүгэ саныһар сүгүрүйөн, корһөтөн аһар ойһобуһуһук бөһө суоһуттан сонһуйүбүт. Санааһыһын сэрэйбитти.

«Толкөө» азалар түмүүдүрүн салайааччыта И.И.Румянцев, В.Г.Осипов аялган Майа орто окуушанын «Болот» клубун салайааччыта В.С.Эверстов «Орус» очкоогоу биир дойду-лактаргыт баарсаны көтөспит кылышарылар өйшөбүнүк туруоруларын туруоруун, бийин анно куу-комо буулукулут этээ— дептир. Хаар, ардах анылар ыны была баарсаны көтөспит элээрбит элээрбит кылышарытан, эмиз очкоорго курдук, ардах анылан бааралан арыктыбыт...

Эхлэвч үеийнх нь салбар-соруугн ситэ. Үгүс
материйшал хомулуун. Иннибитигэр улахан
үгэ күүтэр— материйшалтары чомчогон кийнэ
уонна документалнай күүтэ таһаарар
белгилнэхтэй.

Көһөрүлүү 75 сыгыгар аламмыт
экспедициябыт тэрэһинигэр, хаамыытыгар
күүс-көмө буолбут дьоммор барда махталбын
тирдэбин. Бастаатын турар, экспедициям кыт-
тыылаахтарыгар, Хатыны оро оскуолатын 8-11
кылаһын үөрөнөөччүлөрүгэр, үлэһиттэргэр,
оҕолор тэрэнүүттэригэр, Үөрэх
управлениетыгар, Телэй, Мутулай, Чыапара
оскуосаларыгар, дьаһалталарыгар, Мөңгө
Ханалас улуутун дьаһалтатыгар, үөрэжин
управлениетыгар, иһилинээчтэр
дьаһалталарыгар, оскуосаларыгар, музей
үлэһиттэригэр барда махталбын тирдэбин.
Кэпэр кинесори ыччаака историяны
дьиһтоһунан хааларан, үйүстүгүн
дьаһалтыгар үлэһит хаамыскай таһарыллаах
буолуон, үгүс доруобуйаны, дьолу-соругу
буурабын.

Екатерина Романовна ХОЮТАНОВА,
Хатны орто оскулатын директоры
интервьюгын салуучысы, бичуучысы,
эксперимент салуучысы.

Анал атылыыр сир наада

Үнүр бишр бөркэ билэр дээр фермерим (аатын суруйуузуу) мэтэ эрийлэ:

-Ааспын ыйдаабы үүштүт хой-
таш уонна сылгы харчыга кэп
бүрбүккэ, олус ыктардым. Ол
инни ыксаап, биш тыһаҕаһы
олорон, Чурапчыга киллэрэн
маҕаһын иннигэр атыылаатым.
Киллэтин—450 солкубайга.
Бэрсэ ылыа эбиттэр. Ону баара,
бэтэрингэр ысыраашкага баарып
үрдүгүн хонтуруоллуур уорганар
кэлэп: “Манна атыылаһыа
суохтаах,”—дигэн ыстарааныты
сыһаннар, тохтоотум. “Анал
атыылыһар сир маада эбит. Ол
туһунан суруй, туруорус эр,” дигэн
көрдүстө.

Бу саннагахха, кырдык, дэр бааһынай сөпкө эппит, кордоһутт эбит. Улууспут киинигэр хас хардыһайы араас маҕаһыны, ырыынак дэлэй. Онно барыһыгар жүрүтэ тастан кириэи тусна дойдунар астары-таҕастара үгүс. Онгон бааһынайдарбыт, чааһынайдар даһаны бэйэлэрэ ордор боролуускуйаларын аһыһылар сирдэрэ суох эбит, “Чурапчы” кооператива 3 маҕаһыныттан ураты. Олорго талбыт киһи, фермер табаарын киһлэрэн аһыһаллар. Онгон, орлук күһүнү, бэйэлэрин эттэрин, арыһарын, окурот аһын (хорту-

огтуйу, ханпыястаны, моркуобу...),
араас сир аһаа(суугуу, мооньоюугу,
ототу, дэццон, чочунаабы...),
барыыппаны аһылын баһарааччы
баһаам буолуо. Оттон ону аһылыыр
аһаа сир суох.

Одгийг этгйм машык. Улусунг кийингэр дьон-сэргэ хойуутук сьындар сирингэр бэйэ боролууксуйа-тын атыһыһыар сирн (ырыһыагы) гэрийиэххэ. Оһуук быстах ырыһыагы бийыл да күһүн начаас тутуохха сон. Обрезной хаттаһыһыарынан 10-20 м усталаах даары(остулу) онгорон баран үс оттүн матырыйаалынан, хаттаһыһыан буюуээтинг, профвиниһиэи салтын да бүтүтү дин. Оссө кыһыһыары үтэһиһир сьыһаас ырыһыагы онгоруоххэ, оссө үчүтэй буюуо этэ. Оһуохха сабыһыан туһар ырыһыагытары туһаныахха сон. Ыһир эмэ урбааһыһыг ыһыаа этэ. Куоракка "Сделано в Якутии" маһаһыһыарга отделиар аһыһыһыгтарыһи курутук "Сделано в Чуратче" дьон бэйэ аһыһ-үсөһүн, атын да табаарлары, уустар, иһегэһыһыһыһы онһуһуһыһы аһыһ-һыһыар сир хайаан да наада диниһи.

Түмүгүр ишилик даяалтыга (башылык С.А. Сарыласаев) бу элэр фермер турупсуугун ойго, олохко килерго дикти эргиттин.

Иван ПОНОМАРЕВ.

2017 – улууска История сыла

Чурапчылар – Аляскаба

Уон ахсыс үйө ортогутар нуучча айанлыгытара Тинэй океан хоту оттуң, Алеутскай арыллары уонна Америка империятын арбаалыы-хоту оттуң арыллыгытара уонна ити сирдэри Россия государствотар холбоотун садаламмыта. 1784с. Кыдык арылга биер бастакынан тирэх өлөрөр сирдэро тутуллубута.1799с. тэриилибит «Российский- америкский компания» ити сирдэри,ону таһынан Алеутскай, Курильскай арылларытуһанар бырабыылыбыта. Бу нуучча алылыгытара тэрийбит алы-эрттөн компанията этэ. Ситка арылга Ново-Архангельский дигэн сага тэриилиниилэтих нууту олохтообуттара, бу сир Алискада нууччалар кини сирдэригэн бутабыта. Кини Россиятан элбэх юһи оһио үстүһи тыйыбитэ. Саха сириттэн, үлүсэ кистэтэн, Алискада адыһах да бусулар, сахалар эмгэ барбытытара.

Карл фон Дитмар дион айанныыт, учуонай Поэзия и пребывание на Камчатке в 1851-1855 гг. (С-Пб, 1901, стр. 29) дион үлүтүр бэлэтибит: "Якутов, пользующихся особенно старого хороших плотников, нередко нанимают для построек в Охотск, Аян, Петропавловск и даже на Ситху".

Сакхалар Аляскага улуусобиттерин кээкэ докумуннар кэрэтиллилэр: “среди документов, хранящихся в Национальном архиве США, обнаружено письмо от 23 марта 1828 г в котором имеются сведения о найме якутских плотников для работы на Аляске. Населенные на Аляске якуты выходили из Центральной Якутии, основном из улусов правой стороны реки Лена”. (Литер.: Г.Г.Басканов, В.В.Иевлев, В.Ф.Кахов, История СССР 1963г №5 стр.214).

Саха уобалаһын управлениета 1859 сыл ыам ыйын 2 күнүгү соҕу 2156 Недрох сурутар Саха сириттэн компанияга тоһо киһи үлэһини сындыарыт чускайдаан ыһтарытар компания салалтатыттан көрдөспүт. Онно хардаран, Ново-Архангельскийтан, компания хонтуруллыттан 1859 с. балаһан ыйын 25 күнүгэр харда ыһпыһтар. Ол докумуону хайдах баарынан көлүбөрүн: "Областное управление Якутии просила выдать общий список якутов, фактически находившихся на службе компании. В ответ правитель Фурутельм перепроводит в Якутское областное управление донесение Ново-Архангельской компо-
ты.

1860г; Августа 31 дня – Указ Якутского земского суда Ботурусской инородной управе о пребывании якутов на службе «Российско-Американской компании» на Аляске.

Приложение №1 к указу

Из книг Ново-Архангельской конторы справочной о служивших в колониях и паспортной относительно явучев: вследствие предписания господина Главного правителя колоний от 25 сентября 1859 г. №93 по отношению Якутского областного управления от 2 мая 1859г. за №2156.

По списку:

1. Макаров Михаил-Ботурусского улуса, Сыланского наслега, прибыл в 1851г и с 1852г находится в Кудьятском отделе. По имеющемуся билету из Ботурусской инюральной управы от 13 марта 1851г за №7 значится 37 лет от роду.

2. Ойунешников Наум Константинович-Ботурусского уезда, Сыктывинского наслега прибыл в колонии в 1851 г и с 1852 г находится в Кудьянском отделе по именному билету из Ботурусской инородной управы от 15 марта 1851 г значится от роду 28 лет. Билет по случаю истекшего срока представлен которого в главное управление компании приложен 14 февраля 1858 г за № 340.

3. Нарын Герасим, Хатылинского наслега. В Контуре сведения не имеется. Понимованные в отношении: Понимов Герасим, Ботурского улуса, 1-й Хатылинского наслега, родовой, прибыл в колонию в 1859 г по паспорту из Ботурской инородной управы от 13 февраля 1852 г за №6 на семь лет. По списку Ново-Архангельской конторы по 1 июля 1859: на основании его отзыва, записан 71 год от

party.

5. Никифоров Семен, то же улуса, то же рода, старосты Ивана I Юсупова, прибыл в Якутск в 1836 г. и умер в ноябре 1851 г. Бюджет представлен конторою в Главное управление компании от 23 мая 1853 г. за № 787.

Исх. Наимрх РС(Я) Ф-297,0-1, д.№362,л-28.

Заверенная копия. Ручкопис.

Приложение №2.

п/п №	Ботурусского улуса	С которого года служба компании	Где находится	В живых и мертвых
1	Григорьев Филипп 1-го Ботурусского наслега	1851	На острове Кодьяк Остров Кодьяк	Умер в декабре 1855г -
2	Кривонаткин Иван 2-го Хатылдинского наслега	1852		
3	Макаров Михаил Сыланский наслег		В Ново-Архангельском Острове Кодьяк	- -
4	Овоненников Наум Сыланский наслег	1851		
5	Устинов Данил 1-го Чадырского наслега	1852	В Ново-Архангельском	-
6	Пономарев Герасим-1-го Хатылдинского управления	1859	В Ново-архангельском	-

Управляющий столом В.Астраханцев.

Источник: Яковцарх, Ф-29^н, 0-1, дело 362, л-29

Заверенная копия, Румбиса.

Дэд, бу документ тэргүүн, бийнги нэшилжэ дэлю Михаил Макаров, Цэум Косагэиэвич Охленингов 1851 сыл Алескага тийбигтэр эбит. Хорсун саналах дэлю эбит.

[illegible]

Алкесада үлгүни тийибт сахшар үрөнг быһылыгынан бастыллар ахсааннарыгар сыдыбылтар. Ол туһунан докумуоннар тобулурулар. Бу үлгү ахтылыбыт докумуон толорулар юмюс Алкесада үлгүбигэрэ токус сын буолбут. Сааһыран эрэр дыхи эбит. Күргэннээхтэрэ, оҕоохторо ыйдылыбатах. Кэлит дойдубуларыгар толлубуттарың, эбэтэр ол дойдута хаалбылтарын туһунан туох да сурах суох. Сылан кырдыаҥастара да өлүк баш этэ диип көрсөбөттөр этэ. Арааһа, барбылтарынан толуботуктэр быһыныа-ах.

Аляска туфунан ситэрин эттэхэ, 1867 сыллаахха Ыраахшааы правительствота Алясканы, Аляутскай арыллары Америка Холбохуктаах Штаттарыгар 7 мөлүйүүн 200 тыһыынча долларты атыһаабыта. Балгараа мөлүйүүн кэчирээп килэмистир эттэххэ, кыһыл коммунистх баай дойдун кыра саныа атыһааммыта. Төрүтүз, историктар суру-балларынан, айала ыраахан, ыраах, салыарга көһүүн диэбиттэ.

Владимир ДЯЧКОВСКИЙ,
Секретарь редакции.

Внимание владельцев оружия

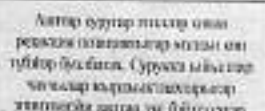
О внесении изменений в постановление Правительства Республики Саха (Якутия) по добровольной сдаче огнестрельного оружия

А.В. СЛЕПЦОВ,
улуу Прокурорун эбэһинизини
тодорхойчу, маннайгы кудастаах юрист.

2014c

Интернет сүлжмттэн.

Мугудий орно оскуулгын 1990 с. нь өсөлт бүтэцтэй.

Хялхат бичээсийн бэриллэл график: 16 ч 00 м. Бичээсийн бэриллэл: 16 ч 00 м. "Сана олох" редакцоннай-идателскай холбоуука 23.08.2017 с. офсетка бичээтэнийн